

PERSPECTIVA

LEGNICKIE STUDIA TEOLOGICZNO-HISTORYCZNE
Rok XXIII 2024 nr 1 (44) s. 188-190

S. MAŁGORZATA GONCIARZ SSND*

ANDRZEJ NOWAK

*Powrót „Imperium Zła”. Ideologie współczesnej Rosji,
ich twórcy i krytycy (1913-2023)*

Kraków: Wydawnictwo Literackie 2023 ss. 520

Dlaczego Rosja nie zadowala się swoją gigantyczną powierzchnią, ale wciąż chce podporządkowywać sobie swoich sąsiadów? Odpowiedzi na to pytanie trzeba szukać w stale odnawiającej się ideologii imperialnej. Jedną z jej form stworzyli Włodzimierz Illjicz Uljanow i Józef Stalin.

Jak to możliwe, że koncepcje wywiedzione jeszcze z formuły Moskwy jako trzeciego Rzymu, unowocześnione przez słowianofilstwo, panslawizm i eurazjanizm, mogły przetrwać wielką cezurę rewolucji 1917 r.? Dlaczego w Rosji władza nie tylko może, ale musi odwoływać się do siły, jeśli ma utrzymać swój autorytet? Rosja – wielka mediatorka i opiekunka „poniżonych przez Zachód”, obrończyni rozsądku i „wartości konserwatywnych” wobec pogrążającej się w kryzysie moralnym Europy, agresor, który każdą kolejną ekspansję nazywa wyzwoleniem. Skąd wzięły się te idee?

Na postawione wyżej pytania znajdziemy odpowiedź w najnowszej książce wybitnego polskiego historyka Andrzeja Nowaka pt. *Powrót „Imperium Zła”. Ideologie współczesnej Rosji, ich twórcy i krytycy (1913-2023)*, która ukazała się nakładem Wydawnictwa Literackiego w 2023 r. W liczącej 520 stron publikacji, spójna narracja została ujęta w 11 rozdziałach o znamienitych tytułach, które warto w tym miejscu przywołać: *Wojna i gra: dziedzictwo „działaczy Października”* (s. 11-65); *Skąd się wzięło „Imperium Zła”: historyczna geneza formuły Ronalda Regana* (s. 65-87); *Czy istnieje „polska szkoła” zachodniej sowietologii? Przypadki Leopolda*

* S. Małgorzata Gonciarz SSND – Zgromadzenie Sióstr Szkolnych de Notre Dame, doktorantka Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu; e-mail: s.malgorzatag@interia.eu.

Łabędzia, Adama Ulama i Richarda Pipesa (s. 87-113); *Unde malum? Edwarda Halletta Carra i Richarda Pipesa spór o sens rosyjskiej rewolucji* (s. 113-143); *Rosja i rewolucja: wizja Krasińskiego* (s. 143-227); „*Ab Imperio*”: *nowe i najnowsze spojrzenia na historię Rosji* (s. 227-269); *Ocalić Rosję, zbawić świat: mesjanizm inteligencji postsowieckiej i jego historyczna narracja* (s. 269-297); „*Biedne imperium*” czyli „*dru-gi Rzym*”: *jak odbudować wielką Rosję w grze z Zachodem* (s. 297- 335); *Rosja, imperium i zło: dylematy wyobraźni politycznej Rosjan na progu dwóch wieków* (s. 335-375); *Rewanż na historii: o rosyjskim potencjale totalitarnym (1934/2005/2022)* (s. 375-405); *Putin jako historyk*, (s. 405-453).

Federacja Rosyjska, której przewodzi Władimir Putin, jest największym państwem świata; z ponad 17 mln km² powierzchni ma tyle ziemi, ile Brazylia i Australia razem wzięte, a blisko dwa razy więcej niż Chiny czy Stany Zjednoczone. A jednak Rosji i Rosjanom to za mało. Pierwszą myślą gospodarza Kremla, dotyczącą utraconych kilometrów kwadratowych po rozpadzie ZSRR, było: „odzyskać je”. Niewątpliwie także ten odruch wyrażał nastawienie dużej części obywateli Rosji, którzy wybrali Putina w 2000 r. To jest swoisty pakt spajający ten system polityczny. Nie sposób zrozumieć dawnej i współczesnej Rosji, nie znając idei, którym hołdują jej władcy. W swojej nowatorskiej i dogłębnej analizie Andrzej Nowak brawurowo rozpisuje dialog między najważniejszymi aktorami tego dramatu historii: komunizmem, imperium i narodami olbrzymiego obszaru. Autor skupia się w niej na losach imperium rosyjskiego od momentu upadku caratu aż po czasy współczesne i rządy Putina. Tłumaczy, dlaczego kraj ten cały czas pragnie przejmować większe tereny i podporządkowywać sobie inne narody, skąd u niego niechęć do wszystkiego, co zachodnie i czemu jego obywatele zgadzają się z bezwzględną władzą.

W książce nie brakuje wątków współczesnych. Autor śledzi karierę polityczną Putina i ocenia jego działania związane z tworzeniem nowej historii jego narodu. To błyskotliwe spojrzenie na kraj, który dla wielu jest obcy, a nawet egzotyczny.

W pasjonującej wielowymiarowej pracy Autor wyjaśnia też, dlaczego władza w Rosji nie tylko może, ale musi odwoływać się do siły, jeśli chce zachować swój autorytet. Opisuje fenomen „polskiej szkoły” w sowietologii, a szukając jej tradycji, sięga po wstrząsająco aktualne diagnozy polskiego romantyzmu. Finałem publikacji jest błyskotliwy rozdział poświęcony Putinowi jako historykowi. Cały czas w tle rozważań autora jest kwestia Ukrainy, którą rządcy Kremla uważają za produkt grabieży dokonanej na historycznej Rosji, natomiast Ukraińców czołgami próbują przekonać do swych wizji historii.

Bez wątplenia książka prof. Andrzeja Nowaka *Powrót „Imperium Zła”. Ideologie współczesnej Rosji, ich twórcy i krytycy (1913-2023)* to nowatorskie ujęcie zagadnienia rosyjskiego imperializmu. Autor sięga do najważniejszych wydarzeń historycznych XX w., a następnie próbuje ustalić, co wynika z połączenia komunizmu, mocarstwowej polityki i olbrzymiego terytorium państwa. Erudycyjnie oraz

barwnie opowiada o dawnych i współczesnych rosyjskich władcach oraz ich światopoglądzie. Ponadto przygląda się historycznej wizji Władimira Putina, błędnie uważającego Ukrainę za kraj zbudowany bezprawnie na terytorium dawnej Rosji.

Erudycja i talent pisarski autora sprawiają, iż lektura tej publikacji stanowi intelektualną przygodę.